

زبدة الوقایع

(تاریخ وان و هکاری ۱۲۶۲-۱۲۶۶ش)

میرزا موسی خان طباطبایی انصاری

به کوشش: فاخر حسن گلی

سرشناسه: طباطبایی انصاری، موسی خان.
 عنوان و نام پدیدآور: زبده الوقایع: (تاریخ وان و هکاری)
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 مشخصات نشر: میرزا موسی خان طباطبایی انصاری.
 مشخصات نشر: به کوشش فاخر حسن‌گلی.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۷-۳۹-۹
 عنوان دیگر: مشخصات ظاهری: ۶۶۹ ص، رقعی.
 موضوع: نشر تاریخ ایران، ۱۳۹۸.
 موضوع: قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان
 موضوع: تاریخ وان و هکاری.
 موضوع: وان (ترکیه)، تاریخ.
 موضوع: موضوع: Van (Turkey), History.
 موضوع: ترکیه، تاریخ، امپراتوری عثمانی،
 موضوع: ۱۹۱۸-۱۲۸۸م، تاریخ‌نویسی.
 موضوع: Turkey, History, Ottoman Empire,
 1288-1918, Historiography.
 شناسه افزوده: حسن‌گلی، فاخر، ۱۳۵۵، گردآورنده.
 شناسه افزوده: نشر تاریخ ایران.
 رده‌بندی کنگره: DS۵۱
 رده‌بندی دیویی: ۹۵۶/۶۰۱۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۲۹۱۳۴

نشر تاریخ ایران (شرکت سهامی خاص)
 تهران، خیابان فلسطین، ساختمان ۱۱۰، طبقه سوم، شماره ۳۰۴، تلفن: ۶۶۴۶۳۰۳۰

زبده الوقایع

(تاریخ وان و هکاری ۶۶-۱۲۶۲ق) به قلم موسی خان طباطبایی انصاری
 به کوشش دکتر فاخر حسن‌گلی

اجرا: نشر تاریخ ایران
 طرح جلد: وارهیمل عبدالباقی
 چاپ و صحافی: التقدير
 تیراژ: ۱۰۰۰
 چاپ اول: ۱۳۹۸
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۷-۳۹-۹
 ISBN: 978-600-8687-39-9
 قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان
 حق چاپ محفوظ و در اختیار نشر تاریخ ایران است.

فهرست

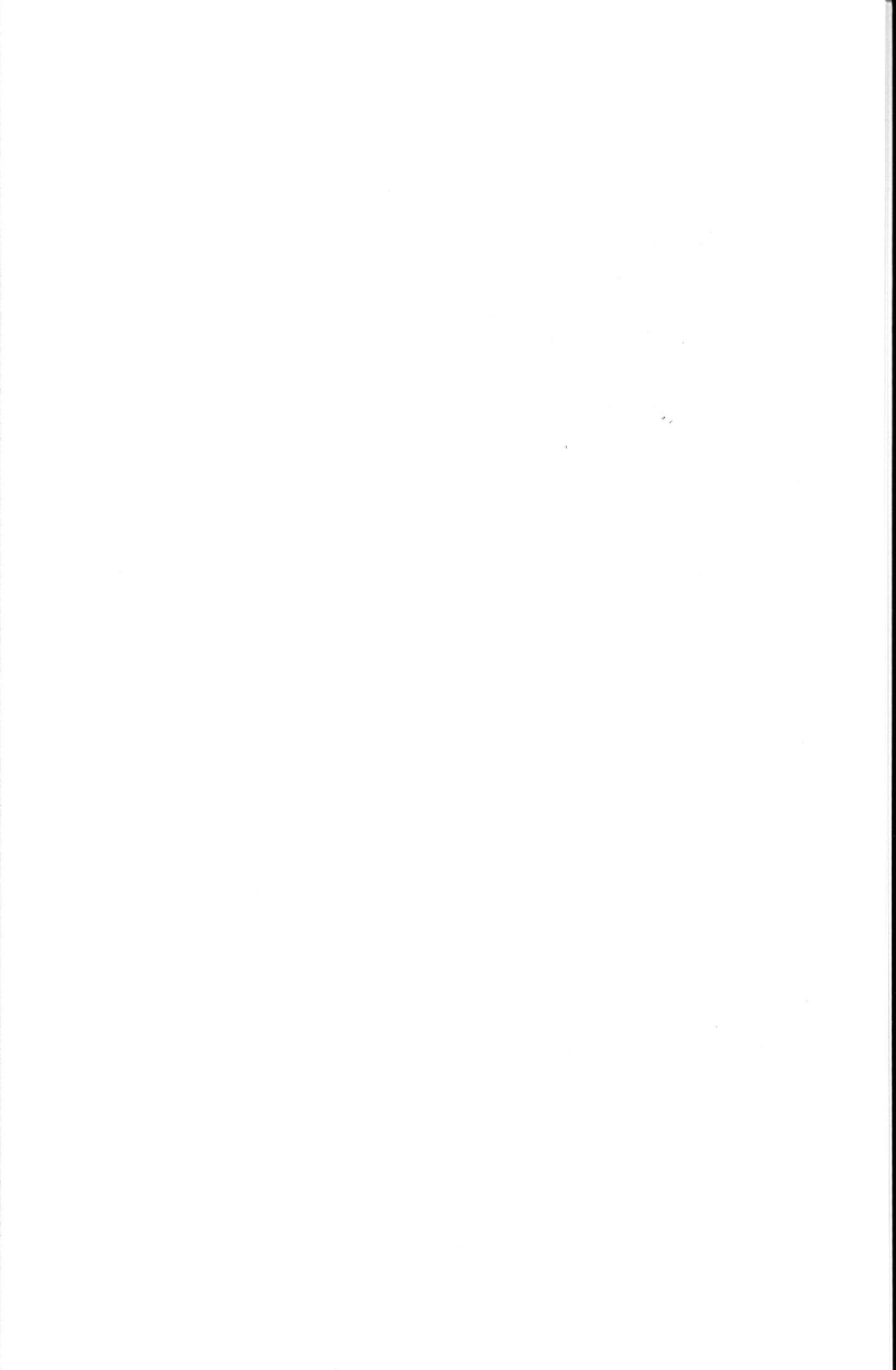
مقدمه	۱۱
شرح حال نویسنده	۱۳
نسخ و مشخصات کتاب	۱۵
بخورشید [به خورشید] سپهر عز و تمکین	۲۱
افصل اول: در تفصیل دایره به سرحد قطور	۲۷
افصل دوم: در اخبار متعلقه بسرحد [به سرحد] قطور	۵۵
افصل سوم: در ادارات دایره بولایت [به ولایت] وان و آسامی رؤسا و اعضا	۵۹
افصل چهارم: در بیان حالات کلیه ادارات وان و طرز رفتار مأمورین محلیه	۷۷

- ۱۰۱ [فصل پنجم: اداره عدلیّه.....
 [فصل ششم: در حالات ضابطان عدلیّه [درجه دویم عسکریّه هستند]
 ۱۱۱
- [فصل هفتم: اداره مالیّه [تشریح اداره مالیّه و طرز تحصیل مالیات و
 رساندن مقرریها (مقرری ها)] ۱۱۷
- [فصل هشتم]: در تشریح احوالات مجمله عموم مأمورین ملکیه و
 عدلیّه و مالیّه [و ضابطان] ۱۳۳
- [فصل نهم]: در تطبیق وجوه عثمانی با وجوه ایران..... ۱۳۵
- [فصل دهم]: در تشخیص واردات مالیّه وان [و مخارج آن] ۱۳۹
- [فصل یازدهم: در تعیین [تعیین] مقدار ادخالات و اخراجات اداره گمرک
 وان [و مصارف آن] ۱۵۵
- [فصل دوازدهم: در بیان موجبات موانع منافع خزانه عثمانی ۱۶۳
- [فصل سیزدهم: در تعریف قصبه وان و تفصیل دایره بآن [به آن] . ۱۶۷
- [فصل چهاردهم: در تعیین [تعیین] طول و عرض قصبه وان [و باغات
 بیرون شهر] ۱۷۳
- [فصل پانزدهم: در تعیین [تعیین] مفردات قلعه وان [و تفصیل متعلقه
 بآن (به آن)] ۱۷۵
- [فصل شانزدهم: در بیان قلعه قدیم وان (توپراق قلعه) ۲۰۳
- [فصل هفدهم: در تعریف دریاچه وان و تعیین [تعیین] طول و عرض آن
 ۲۰۵
- [فصل هجدهم: در تعداد محلات و خانهای [خانه های] قصبه ۲۱۱

- [فصل] نوزدهم: در شماره نفوس سکنه محلات وان از اسلام و خرستیان
۲۱۷
- [فصل] بیستم: در بیان سبب موسومیت بعض محلات وان باسامی [به
آسامی] حالیه ۲۲۱
- [فصل] بیست و یکم: در شماره قضاهاى ولایت وان و تفصیل متعلقه
بان [به آن] ۲۲۵
- [فصل] بیست و دویم: در تعداد آسامی قراء اطراف و قضاهاى نواحی
ولایت وان و مقدار نفوس سکنه آنجاها ۲۵۳
- [فصل] بیست و سیّم: در بیان سبب موسومیت بعض قراء وان به آسامی
حالیه ۳۲۵
- [فصل] بیست و چهارم: در وضع حالات اهالی قراء و زراعت ۳۲۹
- [فصل] بیست و پنجم: در تشریح احوالات مجمله عشیرت
یزیدی [ایزدی] و مذهب آنها ۳۳۵
- [فصل] بیست و ششم: در توضیح حالات کلیّه اکراد ۳۴۵
- [فصل] بیست و هفتم: در شماره خیام و نفوس ایلات صفحات وان . ۳۵۷
- [فصل] بیست و هشتم: در تعداد عشایر سکنه ولایت وان و آسامی
رؤسا ۳۶۷
- [فصل] بیست و نهم: در تشکیل هیئت عمومیه ولایت وان ۳۷۱
- [فصل] سی ام: در تعداد قضاهاى ولایت حکاری و تفصیل آن ۳۷۵
- [فصل] سی و یکم: در شماره قراء اطراف و قضاهاى نواحی ولایت
حکاری و مقدار نفوس سکنه آنجاها ۳۸۱
- [فصل] سی و دویم: در تعداد ایلات سکنه حکاری و آسامی رؤسای آنها
۴۴۷

- ۴۵۱ [فصل] سی و سیم: در تشکیل هیئت عمومیه ولایت حکاری.....
- [فصل] اسی و چهارم: در تطبیق اوایل کارهای حکومتی با حالت حالیه
 ۴۵۵
- ۴۵۹ [فصل] سی و پنجم: در تشخیص درجه امنیّت و محافظه مملکت ..
- [فصل] اسی ششم: در ذکر حالات مفصله ارامنه و تفصیل فرق و
 ۴۶۱
- ۴۸۹ [فصل] اسی و هفتم: در بیان آثار جدیده وان
- [فصل] سی و هشتم: در ذکر آثار عتیقه وان [از قبیل مساجد و کلیساها
 و مناسترها و تاریخ ابنیه و ذکر اشیاء غریبه] ۵۰۳
- [فصل] سی و نهم: در بیان تعلیم فنون علمیه [ملکیّه و ملیّه] و درجه
 ۵۵۱ ترقی علوم.....
- [فصل] چهلم: در تعداد مکاتب امیریّه و ملیّه و واردات و مصارف و وضع
 ۵۵۳ حالات آنها.....
- [فصل] چهل و یکم: در [بیان] امور متعلقه بتجارت [به تجارت] ۵۶۳
- [فصل] چهل و دویم: در ذکر صنایع معموله اهالی وان ۵۶۵
- [فصل] چهل و سیم: در تشریح حالات و لاء [ولات] وان [والی حالیه وان و
 والی سابق] ۵۶۷
- [فصل] چهل و چهارم: در وضع قونسولگریهای [قونسولگری های] دول
 ۵۷۵ معظمه در وان
- [فصل] چهل و پنجم: در تفصیل اداره عسکریّه و مقدار عساکر و جبّه
 خانه و قورخانه و ذخایر و مهمات ولایت وان و حکاری و بتلیس و
 سنجاغ بایزید ۵۸۱

- [فصل] چهل و ششم: در بیان مقدار عساکر روسیه که در [حالت حالیه
در] سرحدات نزدیک به خاک عثمانی هستند ۵۹۹
- [فصل] چهل و هفتم: در تشخیص فصول اربعه و اثمار و حبوبات وان
..... ۶۰۱
- [فصل] چهل و هشتم: در بیان حالات اهالی و شماره خانواده‌های وان
..... ۶۰۵
- [فصل] چهل و نهم: در بیان اشکال و البسه اهالی وان ۶۱۹
- [فصل] پنجاهم: در توضیح اداره توتون که رژی مینامند [می نامند] ۶۲۳
- [فصل] پنجاه و یکم: در تعریف طیور و حیواناتی که ممتاز از سایر انواع
خود هستند ۶۲۹

مقدمه

پژوهش در نسخه‌های خطی، کاری بس دشوار است، لکن کار کردن در این راستا دارای ویژگی‌های بسیار مهمی است. در طول تاریخ کتاب‌های زیادی به زبان فارسی دربارهٔ تاریخ کُرد و کُردستان از سوی نویسندگان کُرد به رشته تحریر در آمده است. نخستین کتاب از سوی (شرفخانه بدلیسی) به نام «شرفنامه (تاریخ مفصل کُردستان)» در دوران صفوی تألیف شده است که دارای اطلاعات بسیار مهم تاریخی مربوط به امارت‌های کُرد است. در دوره‌های بعد ما شاهد اثرهای ارزشمند دیگری هستیم که غالباً در مورد امارت اردلان نگاشته شده‌اند که ذکر آنها در اینجا ضرورتی ندارد.

نسخه خطی حاضر که در نوع خود بسیار با ارزش و فوق‌العاده مهم است، با عنوان زبده‌الوقایع به معنی برگزیده و یا خلاصه حوادث و وقایع است؛ در مورد تاریخ، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اوضاع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و اداری دو ولایت وان و هکاری در کُردستان ترکیه است که به صورت خلاصه به مناطق بایزید و بدلیس هم اشاراتی شده است. این کتاب دارای پنجاه و یک فصل است که هر فصل متعلق به یک موضوع خاص می‌باشد.

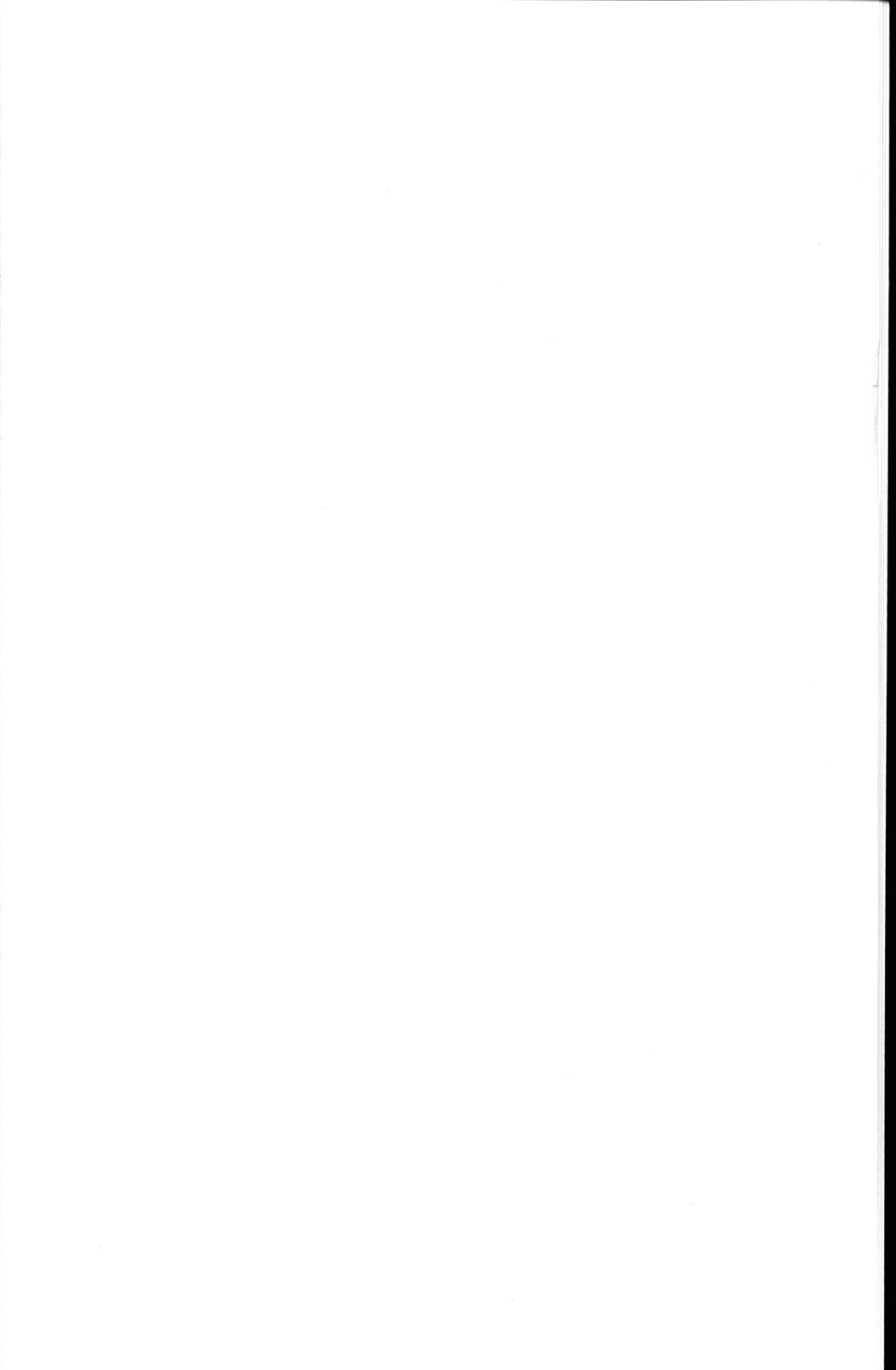
شایان ذکر است که تصحیح و تحقیق (زبده‌الوقایع) حدود چهار سال به طول انجامید و اهتمام فراوانی شده تا کمترین اشتباهات در آن دیده شود. نگارنده زمانی تصحیح این نسخه را به اتمام رسانید و آماده چاپ و انتشار

ساخت که این اثر در سال ۱۳۹۶، توسط آقای دکتر حسن حضرتی و خانم شهلا یوسف‌زاده تصحیح و در انتشارات نگارستان اندیشه چاپ و منتشر شد. با وجود این، اثر منتشر شده توسط مصححان محترم دارای کاستی‌ها و ایراداتی است. ضمن اینکه در مقدمه کتاب به شیوه تصحیح نسخه اشاره‌ای نشده است، توضیحات بسیار اندکی در پاورقی‌ها به چشم می‌خورد. در پاورقی‌ها، ضمن اینکه مطابقت بسیار اندکی میان دو نسخه کتابخانه ملی ایران و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران صورت گرفته است که شایسته تأمل است، در مورد بسیاری از واژه‌ها، اصطلاحات غریب و نیز برخی اماکن جغرافیایی می‌بایستی توضیحاتی داده می‌شد که این امر مهم به ندرت صورت گرفته است. به علاوه، مصححان محترم بعضاً به دلیل عدم آشنایی بنا جغرافیای آن منطقه، برخی از اماکن جغرافیایی را اشتباه ذکر و ثبت کرده‌اند. همچنین در چندین جا، متن به دلیل آنکه مصححان نتوانسته‌اند آن را بخوانند، ناخوانا ذکر کرده‌اند که به فهم متن آسیب‌زده است. در کنار اینها اغلاط تایپی نیز به چشم می‌خورد. امید است که تصحیح حاضر، کاستی‌های فوق‌الذکر را رفع نموده باشد و این اثر گرانبها مورد استفاده محققان و علاقمندان به این حوزه قرار بگیرد.

شرح حال نویسنده

نویسنده این کتاب میرزا موسی خان (فرزند علی) طباطبائی انصاری است. متأسفانه از زندگی میرزا موسی خان اطلاعات چندانی در دست نیست و با وجود تفحص بسیار در منابع، آگاهی‌های بسیار کمی در مورد زندگی این نویسنده وجود دارد. وی منشی اول وزارت امور خارجه ایران و یکی از چهره‌های مهم و سرشناس دوره قاجاریه بود که در دیپلماسی و امور مربوط به مسائل دیپلماتیکی و در عرصه سیاست سرآمد بود. نویسنده مدت چهار سال و سه ماه ما بین سال‌های (۱۲۶۲-۱۲۶۶ش) مسئول کارگذاری ایران در وان و هکاری و بدلیس بود.

خواننده در هنگام مطالعه این کتاب اطلاعات فراوانی در مورد سیاستمداری نویسنده کسب می‌کند. از یک سو روابط وی با دولت عثمانی و مردم منطقه و از سوی دیگر با سرکنسول‌های انگلیس و روسیه در وان. در متن کتاب مشخص می‌شود که نویسنده تا حدود زیادی علاقه‌اش را به ایران و ایرانیان نشان می‌دهد. وی به خاطر خدماتی که انجام داده بود، مورد توجه ناصرالدین‌شاه قاجار قرار گرفت تا جایی که شاه با دستخط خودش بر روی این اثر، ضمن تعریف و تمجید از آن، میرزا موسی خان را فردی قابل و کاردان معرفی کرده و دستور داد که از تجارب میرزا موسی خان استفاده کرده و شغلی را که موافق شأن و منزلت او هست به وی بدهند. بطور کلی او فردی سیاستمدار بود که خوش خط بودن، قلم روان، جامعه‌شناس بودن، آشنا بودن به تاریخ و ادبیات از دیگر ویژگی‌های بارز او به شمار می‌روند. متأسفانه از تاریخ درگذشت او اطلاعی در دست نیست.

نسخ و مشخصات کتاب

این نسخه خطی که در مورد دو ولایت وان و هکاری نگاشته شده است در مدت چهار سال و سه ماه در بین سال‌های (۱۲۶۲-۱۲۶۶ش) به طول انجامید. مصحح تلاش فراوانی در ایران و ترکیه برای دسترسی به نسخه‌های دیگر انجام داد، لکن تنها دو نسخه با تفاوتی اندک یافت شد که توسط دو شخص متفاوت نوشته شده است.

نسخه اول که (نسخه اصلی) به حساب می‌آید در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران نگهداری می‌شود و مشخصات آن به شماره دستیابی (شماره کتابشناسی ملی): (۲۰۳۹ف) موجود است. خط شکسته نستعلیق و بسیار زیبا است، نسخه شامل ۱۹۹ برگ و ۱۲ سطر کامل، جلد آن مقوایی، عطف و گوشه تیماج قرمز، ۲۶۰×۱۹۰، کاغذ آن فرنگی و اندازه سطور آن ۱۳۰×۱۸۰، سر فصل‌ها با مرکب قرمز و آبی با خط ثلث، سرلوحه مذهب زر و شنجرف و لاجورد سبز، و روی پاره ای از کلمات با مرکب قرمز خط‌کشی شده است. اما نسخه دوم که (نسخه فرعی) به شمار می‌رود، فرق چندانی با نسخه اصلی ندارد و در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران نگهداری می‌شود: مشخصات آن به شماره دستیابی (۲۶۴۲)، خط شکسته نستعلیق زیبا است، نسخه شامل ۲۰۶ برگ و ۱۲ سطر کامل است، جلد آن مقوایی تیماج قرمز ۲۶۰×۱۹۰، کاغذ آن فرنگی، اندازه سطور ۱۳۰×۱۸۰ و سر فصل‌ها با مرکب قرمز با خط ثلث است.

هر دو نسخه اصلی و فرعی کتاب دارای مقدمه، نشانه‌گذاری فصل بندی و فهرست می‌باشد. نسخه اصلی با عبارت (خورشید سپهر عز و تمکین، بسم الله الرحمن الرحیم عموم خانزادان [خانه زادان] دولت) آغاز می‌شود و با (محرر اوراق غلام و غلامزاده دولت قوی شوکت علیّه ایران کارپردازان موسی بن علی) خاتمه می‌یابد. اما نسخه فرعی با عبارت (بسم الله الرحمن الرحیم عموم خانزادان [خانه زادان] دولت) شروع می‌شود و با (باتمام [به اتمام] رساند والسلام) به اتمام می‌رسد.

لازم به ذکر است علاوه بر نزدیکی هر دو نسخه از لحاظ متن، تفاوت‌هایی میان آنها به چشم می‌خورد که در هنگام تصحیح کتاب تمامی آنها در پاروقی آورده شده است. به عنوان مثال: در مورد آمار شهرها و روستاهای وابسته به آنها تفاوت‌هایی در تعداد و ارقام وجود دارد. علاوه بر این، نسخه فرعی برعکس نسخه اصلی به جای کلمه اسلام و مسلمان واژه کُرد به کار برده است؛ به ویژه در فصل آمار شهر و روستاهای هر دو ولایت وان و هکاری. همچنین نسخه اصلی از لحاظ نوشتاری، هنری و... دارای ارزش بسیار بالایی است.

ارزش تاریخی کتاب

این کتاب اثری است بی نظیر که در نوع خود ممتاز و بسیار عالی است. کتاب دارای اطلاعات مفید و ارزشمندی در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اداری ولایت وان و هکاری به ویژه ولایت وان می‌باشد. بر خلاف اغلب نویسندگان و مصنفین که بیشتر به کلیات پرداخته‌اند و به جزئیات اشاره‌ای نداشته‌اند، نویسنده در کتاب خود ذره‌ای در نگارش مسائل مربوط به هر دو ولایت وان و هکاری فروگذاری نکرده که شایسته تقدیر و تحسین است. می‌توان گفت که این کتاب اولین اثری است در مورد تاریخ محلی که درباره گوشه‌ای از مناطق کُردنشین نوشته شده است. این اثر دارای ارزش تاریخی بسیاری است که در ذیل به چند مورد از آنها اشاره می‌شود:

۱. چون مناطق وان و هکاری در زمان تألیف این کتاب مورد نزاع و مناقشه میان دولتهای ایران و عثمانی بوده اطلاعات بسیار مفیدی به ویژه در زمینه

اختلافات مرزی به دست می‌دهد. خصوصاً منطقه مرزی قطور که مهمترین منطقه استراتژیکی در طول مرزهای ایران، عثمانی و روسیه به شمار می‌رفت و در حقیقت کلید منطقه محسوب می‌شد.

۲. دیگر مطالب پر ارزش این کتاب که کاری بسیار دشوار می‌باشد، آوردن اسامی و تعداد جمعیت هر یک از شهرها و روستاهای وابسته به وان و هکاری است. ولی متأسفانه به صورت دقیق ثبت نشده‌اند. نویسنده در مورد آمار ساکنین وان و هکاری اطلاعات ناقصی درباره کردها می‌دهد، بنابر قوانین عثمانی آن زمان که در این کتاب آمده است، می‌نویسد: «قرار دولت عثمانی براینست [این است] که ملت اسلام در میان هشتاد نفر سکنه سالی به دادن یک نفر عسکر مکلف هستند و ملت خرسیان هم در میان هشتاد نفر سکنه پنجاه لیرای عثمانی بدل عسکری می‌دهند [ی دهند]». در اینجا معلوم می‌شود که مأمورین دولتی برعکس نفوس کردها، نفوس ارمنیان و مسیحیان را به صورت دقیق می‌نوشتند، که آنهم به دلیل گرفتن مالیات بیشتر است، این نکته برای محققین قابل توجه است، به ویژه آنهایی که تمایل دارند در مورد نفوس ارمنیان در زمان سلطنت عثمانی‌ها کار کنند. از طرف دیگر در همین کتاب ذکر شده است که: «در قراء متعلقه باکراد [به اکراد] مبالغی از اهالی قراء مزبوره رشوت [رشوه] گرفته و نفوس را خیلی کم قید کردند به طوری که به قدر نصف جمعیت در مقدار نفوس اکراد اختلاف پیدا می‌کند». روشن است که نفوس کردها به صورت دقیق ثبت نشده است، چون کردها به خاطر عدم رفتن به خدمت سربازی نفوس خودشان را به صورت صحیح نمی‌داده‌اند، بنابراین نفوس کردها کم نوشته می‌شد. نویسنده در جاهای مختلف از این کتاب، نفوس روستاها را از دفتر نفوس عثمانی گرفته است، به همین دلیل است که تعداد خیلی زیادی از دهکده‌ها، ارمنی‌ها و عموماً مسیحی‌ها از کردها بیشتر ثبت شده‌اند.

۳. مطالب ارزنده دیگر درباره عشایر، ایل‌ها و طوایف کُرد دو ولایت وان و هکاری است که نویسنده به دو بخش تقسیم کرده است: بخش اول: آنهایی که فاقد خانه و ملکی بوده‌اند و در زمستان در قشلاق‌ها و در تابستان در

بیلاق‌ها چادر زده و زندگی می‌کرده‌اند. بخش دوم: آنهایی که در زمستان خانه‌نشین و در تابستان چادرنشین بوده‌اند. مهمترین آنها عشیرت حیدرانلو [حیدران]، تاقوری، مقوری، عروسانلو [عروسان]، جلالی، شمسکی، شکاک و از همه مهمتر عشایر ارتوشی که در بین کردها به کوچ‌ر معروفند و دارای چندین قبیله و طایفه می‌باشند، بوده‌اند. می‌توان گفت اطلاعاتی که در این اثر درباره عشایر آمده است در دیگر منابع یافت نمی‌شود و یا اینکه کمتر به آنها اشاره شده است.

۴. در هنگام تألیف این کتاب که به تازگی دوربین اختراع شده بود، نویسنده توانسته بود از موقعیت سیاسی خود استفاده کرده و با دوربین چندین عکس از شهر وان بگیرد و در کتابش بیاورد که شامل قلعه وان، کوه وِزْک، میدان و کلیسای آرگ و کوچه محله نوراشین است.

۵. این اثر دارای اطلاعات ذی‌قیمتی از مسائل مهم تاریخی، سیاسی، جامعه‌شناختی، هنری، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، اداری و ... ولایت وان و هکاری می‌باشد که در منابع دیگر یافت نمی‌شود و همین مسأله ارزش این کتاب را دو چندان می‌کند.

۶. به واسطه جنگ میان دولت‌های عثمانی و روسیه و نیز عثمانی با ارامنه در خلال جنگ جهانی اول به ویژه سال‌های ۱۹۱۵-۱۹۱۷ میلادی، تقریباً غالب اسناد و مدارک آرشیوی در اداره جات ایالت وان و هکاری از میان رفتند. به همین دلیل اغلب اسناد متعلق به مسائل تاریخی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در آتش سوختند. لذا تقریباً اطلاعات بسیار اندکی در مورد این شهر موجود است. اما به قطع یقین می‌توان گفت که اثر حاضر تمامی مدارکی را که متعلق به ایالت وان و هکاری بوده را حفظ کرده است و به نوعی مؤلف این کتاب توانسته با نگارش این اثر جای خالی اسناد از بین رفته را پر کند و از این جهت نیز دارای ارزش والایی است.

شیوه تصحیح کتاب

همان‌طور که پیشتر ذکر شد مصحح توانست تنها به دو نسخه این اثر که یکی

در کتابخانه ملی ایران و دیگری در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، نگهداری می‌شوند، دست پیدا کند که اولی به عنوان نسخه اصلی و دومی به عنوان نسخه فرعی قرار داده شد تا در هنگام تصحیح خللی به وجود نیاید و از هم جدا شوند.

در تصحیح این نسخ توجه به موارد ذیل ضروری است:

۱. در تصحیح سعی بر آن شده است که عبارات و کلمات و جملات موجود در نسخه اصلی و نسخه فرعی در هم آمیخته نباشند و نسخه فرعی در پاورقی آورده شود. زیرا مبنا نسخه اصلی که در کتابخانه ملی ایران نگهداری می‌شود، در نظر گرفته شده است و در پاورقی اختلاف آن با نسخه فرعی آمده است.

۲. علامت گیومه « » برای تمیز عبارات و جملات مشکل و دشوار عربی و حتی آیه‌های قرآن مجید از متن مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین توضیحاتی درباره عبارات نامفهوم، اماکن جغرافیایی و تاریخی در پاورقی داده شده است.

۳. برخی از واژه‌های به هم چسبیده در متن و نیز برخی واژه‌های ثقیل، برای سهولت خوانندگان در گروه [] به صورت جدا و یا به صورت نوشتاری امروزی آمده‌اند مانند: بهیچوجه [به هیچ وجه]، دولتعلیه [دولت علیه]، باینمعنی [به این معنی]، درینحالات [در این حالات]، جهة [جهت]، قیمة [قیمت]، زوغال [زغال]، کلوفت [کُلفت] و...

۴. لازم به ذکر است که در تمامی متن «گ» به صورت «ک» و «آ» به صورت «ا» و در بیشتر موارد تشدید «» و همزه «ء» به کار گرفته نشده است. تا جایی که در توان مصحح بود همه آنها به صورت صحیح در آمده‌اند.

۵. در متن تاریخ سال‌ها به صورت هجری قمری و بعضی‌ها هم میلادی و رومی آمده است. تا جایی که لازم بود این تواریخ به هجری شمسی نیز برگردانده شده‌اند.

در پایان از همه اساتید و دوستانی که به مصحح یاری رسانده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم: آقایان دکتر انور خالندی، دکتر سیامند خلیلی،

دکتر یاشار کاپلان، دکتر مطلب مطلبی، دکتر نزار ایوب، دکتر هوگر طاهر و اسماعیل شاهین که با راهنمایی شان این اثر به ثمر رسید.
امیدوارم با این کار توانسته باشم خدمتی به اهل علم کرده باشم.

د. فاخر حسن گلی

عضو هیئت علمی دانشگاه زاخو - عراق

۱۳۹۷ خورشیدی